● مولود بێخاڵی ●

کۆسەبەبە

لەدێر زەمانەوە گەلێ ساڵی وا بەسەر وڵاتدا دەهاتن ووشکیەتیو کەم بارانی نیشانەی قاتو نەهاتیو گرانیان پێوە دیار دەبوو ، کە لە ئەنجامیدا هەژارو جوتیارو بێچارەو چەوساوەکانی زۆربەی ناوچەکانی کوردوستان دووچاری گەلێ دەردی سەریو باری ئابووری سەختو پڕ مەینەتو ناهەموار دەبوون تەنانەت گەلێ جاری واش دەبوو ژیانیان دەکەوتە مەترسیەوەو لەلایەن دەسەلات دارو دەولەمەندەکان دەچەوسێنراوەو ئەو کارەساتانەی ژیانو بێ دەرامەتی‌یە وای لەو خەڵکە دڵپاکو سادەو هەژارانە دەکرد کە پەنا بەرنە بەر هەندێ خوو نەریت ، بۆ ئەوەی لەڕێگەی پەیڕەو کردنیانەوە هەندێ لەو ئاواتانەی لە دڵیاندا پەنگی خواردبووە بێتە دی ، ئیتر لەو بوارەوە هەر شارە تایبەتیەتێکی خۆی هەبووەو پەیڕەوی کردووە ، بۆ نموونە لە شاری هەولێرو هەموو لادێو ناوچەکانیدا هەرکە هەست بەکەم بارانیو ووشکیەتی بکرایە ئەوە «کۆسە بەبە» دەبووە وێردی سەر زاری تێکرای هەژارو جوتیارو چەوساوەی ئەو ناوچانە بەگەورەو بچووکیانەوە ..

لەناوچەی سلێمانیش «بووکە بە بارانێ» هەمان مەبەستی دەپێکا ، ئەو نەریتە کۆنەی نێو کۆمەلێ کوردەواری مژدەی ئاواتێکی مەزنی لەگەڵ خۆیدا هەڵدەگرتو هیوایەکی گەورەو زیندووی دەخستە دڵو دەروونی ووردو درشتی سەرجەم جوتیارانی ناوچەکانی کوردوستان .

یەکێ لە ئاواتە هەرە مەزنەکانی ئەو نەریتە کۆنەی کوردەواری ئەوەبوو باران بباریێت تاوەکو بەرهەمی دەغلو دانو دانەوێڵە زۆربێتو خیرو خێرات بکەوێتە ناو وولات لە بریتی گرانیو ناکۆکی ژیان ، چونکە ساڵیك گەر باران نەباریایە مەترسی گرانیو قاتو قریو مەڕو ماڵاتو کەمیو نەبوونی زۆر جۆرە میوەو سەوزە سەری هەڵدەدا ، ئەمانە لەتەك دەربەدەر بوونی دەیەها جوتیارو کرێکار کە ئەو شارو ئەو شار دەسووڕانەوە لە پێناوی مسۆگەر کردنی ژیانێکی ئەمرو ئەژی بۆ خێزانەکانیانو ئازوقەی وەرزی نەهاتیش دابین بکەن بۆ ماڵو منداڵ ..

تەنانەت هەندێ جار ئەو جوتیارو هەژار لێقەوماوانەیش دەبوونە بارگرانی بەسەر کرێکاری شارو دیهاتەکانی تری وولاتو بەربەرەکانی ئەوانیان دەکرد ، چونکە ئەوان واتە جوتیارە لێ قەوماوەکان بە پارەیەکی کەمتر کاریان دەکردو ئیشی چاکتریشیان ئەنجام دەدا هەر بۆ ئەوەی تیکە نانێکی زیاتر بۆ دوا ڕۆژ پاشەکەوت بکەن ، بۆ زستانی تەڕو تووشو پڕ لە ساردو سڕی .. ئەمە وەنەبێ کە هەموو لێقەوماوەکان کاریان دەست کەوتبێو بە گیرفانی پڕو باخەلی گەرمو گوڕەوە بەرەو دیهاتەکانیان گەڕابنەوە ، نەخێر؛ بەلکو هی واشیان هەبووە کە هەر کاری دەست نەکەوتووەو بە دڵێکی ساردو بەدەستی بەتاڵەوە ڕووەو ماڵ بوونەتەوەو هەموو هەوڵو تەقلایەکیان مایە پووچ دەرچووەو ، لە بڕینی چەندین قۆناغ ڕێو دڵ تەنگی بەولاوە هیچی تریان بۆ نەماوەتەوە ، بەلام هەمدیس ئەوانە لەبەر باوەر بەخۆ بوونو ورە بەرزی‌یەوە پەندو قسەی نەستەقی کوردیان لەبیر نەچوتەوەو بەوە دڵی خۆیان داوەتەوە کە «بەرد هەر لەجێی خۆی سەنگینە» ئیتر بەم شێوازە دڵتەنگی خۆیان ڕەواندوتەوەو تەنگو چەڵەمەی ژیانیان لەبیر خۆ بردوتەوە ..

جا هەر وەکو ووتمان ئەگەر بهاتایەو ساڵێك باران نەباریایە ئەوە لەهەموو ناوچەیەکی کوردوستان پەژارەو دڵتەنگی پەرەی دەسەندو هەر خێزانێك بیری لەوە دەکردەوە کە پێویستی خۆی لە دەغلو دان دابین بکا ، ئەمەیش لەبەر ئەوەی نەوەك ئەوساڵە باران دوابکەوێتو ببێتە هۆی نەهاتیو کەم بەرهەمی دەغلودانو میوەو دانەوێڵەی تری پێویست ، تەنانەت ووشك بوونی پاوانو پەرێزەکانیش کارێکی ترسناکیان دەکردە سەر ژیانی ئاژەڵو مەڕو ماڵاتی جوتیارەکان .. ئیتر هەر لێرەدا ئەوەمان بۆ ڕوون دەبێتەوە کە باران چ دەورێکی کاریگەرو گرینگی هەیە لە بەرەو پێش چوونی باری ئابووری ژیانی هاوولاتیاندا ، ئەمە جگە لەو سوودو قازانجەی کە لە ئەنجامیدا وەگیریان دەکەوێو دەبێتە هۆی بوژاندنەوەی باری ئابووری وولات بەگشتی .. جا گەر بهاتایە ساڵێ لە ساڵان بارانێکی چاك بباریایە ئەوە ئەو ساڵە خەڵو خەرمان زۆر

دەبوو ، شیرو ماستو پەنیرو کەرەو ژاژیو لۆرو فرۆ هەر لەبڕان نەدەهات ، هەروەها بە درێژایی وەرزی بەهارو هاوینیش مێوەجات لە برەودا دەبوو ، بەمەش خەڵکی دەکەوتنە ژیانێکی خۆشو بەختەوەرو دەگەشانەوە .. لە لایەکی تریشەوە هۆزو عەشیرەتە خێڵەکییەکانیش کۆچو کۆچ باریان لێدەناو هۆبە بە هۆبە ، ئەو قۆناغو ئەو قۆناغ بەرێ دەکەوتنو دۆڵو کێوو ڕێگەی دوورو درێژو سەختیان دەبڕی تا دەگەیشتنە کوێستانانو ئەووەرزەیان بەو پەڕی کامەرانی بەسەردەبرد ..

دیمەنی جوانی ڕەشماڵەکانی کۆچەرایەتیو چیغە قامیشە ڕەنگاو ڕەنگەکەی دەورووپشتی ، مرۆڤی دەبردەوە جیهانێکی دیکەی پڕ لە خەیاڵاتی ڕۆمانسیانەو هەمیشە دوور لە خەمو ئازار ، ئەمانە هەمووی لە ئەنجامی باراندا سەریان هەڵ دەداو بە پێچەوانەش ئەو هۆزە خێڵەکیو کۆچەرانەیش هەروەك دانیشتوانی ناوچەکانی کوردوستان کە باسمان کردن خەمباری تەنگی پێ هەڵ دەچنینو دەربەدەر دەبوونو هەوارو کوێستانەکانیان گورگو ڕێوی قەڵەمبازیان تیادا دەکردو مەڕو ماڵاتیان هیلاك دەبوونو دەمردنو لەناو دەچوون ، چونکە بە ئاوو هەوای گەرمیان ڕا نەهاتبوون ..

دیمەنە دڵگیرەکانی تافگەو ئاوی ڕووبارەکانیش بە مەلوولیو کزییەوە دەهاتنە بەرچاوو زۆر کانیو کانیاوی سازگاریش ووشك دەبوونو مرۆڤ بەزەیی بەو دیمەنانە دەهاتەوە ، هەموو ئەو مێرگو چیمەنە بە گوڵە حاجیلەو میلاقو کنێرو وەنەوشە ڕازاوانەیش زەرد هەڵ دەگەڕانو ووشك دەبوون ..

ئیتر بۆ چارەسەرکردنی ئەو دیاردەیەو بۆ ئەوەی ئەو خەمبارییو داماوییە بەردەوام نەبێت ، خەڵکی شارو دیهاتەکان پەنایان دەبردە بەر هەندێ نەریتی واوە کە پەیوەندی هەیە بە ئاینەوە ، وە بە باوەڕی ئەوانەوە ئەو جۆرە نەریتانە بۆیان هەیە ببنە یارمەتی دەرێکی باش بۆ ئەوەی زامی دڵو دەروونیانی پێ ساڕێژ بکەنو لەو دڵ تەنگیو خەمبارییەدا دەرچن ، وە لە[illegible] ئەوەی زوربەی هەرە زۆری دانیشتوانی کوردوستان [illegible]نشینو کۆچەرەکانیشەوە بڕوایان بە ئایینی ئیسلامەوە [illegible] ئیتر ئەو ساڵانەی کە هەست بکرایە باران کەم دەبێت ئەوە لە هەموو لایەکەوە دەکەوتنە نوێژ کردن بۆ ئەوەی باران ببارێت کە ئەو نوێژەیش بریتی بوو لەوەی خەڵکی شارو لادێکان دەچوونە دەرەوە نێو کێڵگەیەکی نزیك ، پیاوان بەڕیز بەدوای مەلاو شیخەکانەوە دەوەستانو لەخوا دەپاڕانەوە تاوەکو بەزەییانی پیا بێتەوەو هەروەها بەزەیی بەو زەوییو زارو دەغڵو دانەوە بێتەوە کە لەبەر بێ بارانی خەریکە ووشك دەبن ئەو جوانیو قەشەنگییان لەدەست دەچێتو خەڵکیش لەبەر نەهاتی ئاوارەو دەربەدەر دەبێت .. نابێ ئەوەشمان لەبیر بچێت کە ئەم نوێژی باران بارینە تا ئێستاش لەگەڵێ ناوچەی کوردوستاندا باویەتیو بەگەرمییەوە ئەنجام دەدرێتو کاری پێ دەکرێ .. ئەمە وەنەبێ هەرتەنها نوێژی باران بارین لە ناوچەکانی کوردوستاندا باوبووبێت بەڵکو زۆر جۆر خۆپیشاندانی تریشی هەبوون لەوانەیش «کۆسەبەبە» وەیا «بووکە بە بارانێ» .

ئیتر لەبەر ئەوەی منیش تەنها لەبارەی «کۆسە بەبەوە» دەدوێمو ناوچەی هەولێریشم بۆ ئەم سەربردەیە هەڵبژاردووەو وا بەم شێوەیە بۆتانی دەگێڕمەوە :

«کۆسە بەبە ، بریتی بوو لەوەی کە پیاوێك یا چەند گەنجێکی تازە پێگەیشتوو خۆیانیان ڕووت دەکردەوە ، لە دەرپێ بەولاوە هیچی تریان لەبەردا نەدەما ، دەرپێکانیشیان تاوەکو ئەژنۆ هەڵ دەکرد ، سەری خۆیشیان بە گوێزان دەتاشی ، پاشان دەمو چاویان لەگەڵ پشتوو سنگیان تا ناووکو ، مەچەکی پێشەوە تاوەکو ئەژنۆ بە هیسی ڕەش یا تەنی مەنجەڵ ڕەش دەکردو خاڵ خاڵی سپیشیان بە پەمۆ لە هەموو گیانیاندا دورست دەکردو زەنگوڵەیەکی گەورەشیان بە ملا دەکردو کڵاوێکی قووچی بەوورده ئاوێنە ڕازێنراوەیشیان دەکردە سەرو کوتکێکی گەورەی داریشیان بە دەستەوە دەگرتو هەڵ دەپەڕین ، تاو تاویش کوتکەکەیان دەکێشا بە زەویداو بەتاو بەرەنگاری مرۆڤ دەبوونەوەو بە سەڵەواتو بە دەنگی بەرزەوە کوتکەکەیان ئەکێشا بەراستو چەپیەوە ، ئیتر هەموو ئەوانەی کە لە چوار دەوری کۆسە بەبە دەوەستان پەرت دەبوونو هەر یەکێ بە لایەکدا دەڕۆیشتن ، زۆر کەسی وا هەبوون کە بۆ یەکەم جار ئەو وێنەیان بدیایە ئەوەندە نەدەما لەترسانا بتۆقن ، چونکە بە ڕاستی وێنەیەکی تابلۆی ناشیرینو نارێکدەهاتە بەرچاو ، هەرکە دەکەوتە سەما کردنیش ئەو هەموو منداڵانەی دەوریان دابوو تێکرا دەکەوتنە هەڵپەڕینوو

سەما کردن و دەیان گووت :
«کۆسە بەبە ستر بە . نانی دەخوا بە خورما»

ئەمەیان دەگوت و کۆلانە و کۆلان و مالە و مال بە ناو شاردا دەسورانەوە بە هەمان بەزم و سەماو هەلپەرکێ ، لەولاشەوە خاوەن مالەکان هەندێکیان بە جامی ئاوەوەو هەندێکی تریان بە گۆزەوە دەهاتنە دەرەوەو ئاویان بەسەردا دەکردن ، جا گەر مروڤ بە ووردی سەرنجی دیمەنی کۆسە بەبەی بدایە ئەوە زۆر شتی دەهاتە بەرچاو ، لە لایەك مەترسی لێ دەکرا واتە زۆر ترسناك بو و ، کەچی لە لایەکی ترەوە مروڤ بەزەیی پیان دەهاتەوە کە چۆن ئادەمیزاد لە دەستی قات و قڕی و گرانی کەوتنەوە خۆی دەکا بە پەندو تەنانەت رووی خۆیشی رەش دەکاو خۆی ریسواو شەرمەزار نیشان دەدا بۆ ئەوەی خوای میهرەبان لە کردەوە خراپەکانی ببوری و بارانی بۆ بباریێنیت و بە خراپەی ئادەمیزاد نەکات ، بەلکو بە پێچەوانەوە ، بۆ ئەوەی دەغل و دان زۆر بێت و شادی و خۆشی کۆمەل بگرێتەوەو بەردەوام بێت ..

وە لەروانگەیەکی تریشەوە گەر بێتو لە ووشەی «کۆسە بەبە ستر بە ، نانی دەخوا بە خورما» ورد بینەوە ، **ئەوەمان بۆ دەردەکەوێ کە خورما چەند پێویستیەکی ژیانی ئادەمیزادی ئەوسا بووە ، ئەمە جگە لەوەی کە لە قورئانی پیرۆزیشدا ناوی دەبرێ ، هەروەها گەنمیش پێویستیەکی تری ژیانی ئادەمیزادو زوربەی هەرە زۆری گیان لەبەرانی ئەوساو ئیمرۆ یشە ..**

هەروەها لەگەل هەلپەرکی و سەماو بەزمی کۆسە بەبەدا گۆرانی و بەندی خۆش خۆشی تر دەگوتران وەکوو :

هەیاران و مەیاران
یاخوا داکاتە باران
بۆ فەقیرو هەژاران
بۆ کول و لالە زاران
بۆ سەیرانگای دلداران

* * *

باران خێرو خێراتە
دەغل و دانی پێ هاتە

* * *

یان دەیان گوت :
هەیاران و مەیاران
یاخوا دەباری باران
بۆ فەقیرو هەژاران
گەنمی حەسەن و حوسێنی
قربووەوا لە تێنی

* * *

لە کۆتایی ئەو بیرەوەرییە خۆشەمدا کە بۆم تۆمار کردن دەلێم ، ئەگەرچی ئێستا وەکو سەردەمی رابردوو زۆر مەترسی لە نەبارینی باران ناکرێت ، چونکە دونیاو سەردەمی ئیمرۆ زۆر جیاوازە لەگەل جاران ، ئەویش لە ئەنجامی بەتین بوونی پەیوەندی ئابووری و بازرگانی لە نێوان دەولەتاندا و دۆزینەوەی خێرا ترین هۆی هاتوچۆکردن و سەر هەلدانی شێوازی تازەو پێشکەوتوو لە بواری ئاودێری و ئاودانی کشتووکال و دۆزینەوەی تازەترین رێگە بۆ پێشخستنی بەرهەمی کشتووکالی و گەشەپێدانی ، وە ئەگەر ئەو نەریتە کۆنەی جاران «کۆسە بەبە ، یا بووکە بە بارانێ» لە نێو کوردەواریدا کزبووەو باوی نەماوەو دانیشتوانی کوردوستان ـ جوتیارەکان ـ زیاتر روویان لە دێمەکار وەرگێراوەو وەکو جارانە پشت بە باران نابەستن ، بەلام ئەم نەریتە وەکو کەلەپوورێکی نەمرو سامانێکی میللی لە بواری کشتوکالدا وای بە چاك دەزانم لە بیری نەبەینەوەو تا بۆمان بکرێ پارێزگاری بکەین و تۆماری بکەین ، بۆ ئەوەی نەوەی تازە ئەوە بزانن کە باو باپیرانیان لە پێناوی گوزەران و ژیانێکی بەختەوەردا چ ئازارێکیان چەشتووەو چەند تال و سوێری ژیانیان بینیووەو چۆنە پەنایان بردۆتە بەر جۆرەها رێگەو چۆن لە یەزدان پاراونەتەوەو رای گشتیشیان بۆ لای خۆیان راکیشاوە تاوەکو تێکرا بەیەك دەنگ تێبکۆشن بۆ ئامانجێك کە بەختەوەری هەموو لایەکی تیادا بەدی دێت ، هەروەها بۆ ئەوەی بزانن کە زانستی تازەو تەکنۆلۆژیای هاوچەرخ چ دەورێکی مەزنیان هەیە بۆ پێشخستنی ژیان و گوزەرانی مروڤی ئیمرۆو چۆن رۆژ لە دوای رۆژ هەنگاوی خێراتر دەنرێت بۆ دۆزینەوەی شێوازی تازەترو بە سوودو قازانجتر بۆ تێکرای کۆمەلگای هاوچەرخ و بنیاد نانی ژیانێکی سەرفرازو بەختەوەر .